

Bozkurt ARAN¹

Ticaret Çalışmaları Merkez Direktörü

ABD ÇİN TİCARET SAVAŞINDA “BİRİNCİ SAFHA” ANLAŞMASI NE ANLAMA GELİYOR

GİRİŞ

Başkan Trump seçim kampanyası sırasında, ABD'nin diğer ülkelerle, ABD'nin kandırılarak yaptığı “kötü” ticaret anlaşmalarının sonucu olarak, Amerikan orta sınıfının küreselleşmenin sağladığı refah artışından gerekli payı alamadığını savunmuştu. Bu savdan hareketle yönetimi devir aldıktan sonra farklı bir yaklaşım sergileyeceğine söz vermişti. Böylece Başkan Trump, Ocak 2018'den bu yana ABD'nin açık verdiği diğer ülkeler arasında özellikle Çin'i hedef tahtasına koymuştu. Aradan geçen süre içinde iki ülke arasındaki ticaret savaşının değişik yoğunlukta ancak sürekli devam ettiği görülmektedir. ABD Yönetiminin Ocak 2018 tarihinde Çin'den ithal ettiği güneş panelleri ile çamaşır makinelerine koyduğu ilave vergilerle başlayan süreç, ekonomik savaş veya soğuk savaş olarak nitelendirmelere konu olmuştur.

Bu defa 11 Ekim 2019 tarihinde on üçüncü tur görüşmeler için ABD'yi ziyaret eden Çin Başbakan Yardımcısı Liu He ile yaptığı görüşme sonrasında Başkan Trump iki ülke arasında “**birinci safha**” anlaşmaya varıldığını ilan etmiştir. Başkan Trump varıldığını ifade ettiği anlaşmayı yazıya dökülmesi şartı ile bugüne kadar yapılan “**en büyük anlaşma**” olarak nitelendirmiştir. Çin tarafı bir süre sessizliğini muhafaza ettikten sonra dördüncü gün kısaca “ABD ile aynı sayfada olduklarını” duyurmuştur. Çin yetkilileri bu konuda yaptığı

¹ <https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1257/Bozkurt+Aran>

açıklamalarda “sonuç alındı, ilerleme sağlandı” şeklinde tanımlamıştır. ²

Tabiatıyla küresel ekonominin en büyük iki gücünün yirmi aydır sürdürdükleri ticaret savaşında yakınlaşma sağlandığı düşüncesi uluslararası piyasalarda sınırlı bir rahatlama yaratmıştır.

ANLAŞMANIN İÇERİĞİ

Varılan anlaşma ile ABD Çin'den ithal ettiği bazı mallara 15 Ekim'de uygulayacağı gümrük vergisi oranını %25'den %30 çıkarmayı askıya alması karşısında, Çin'in ABD'den 50 Milyar dolar tutarında soya fasulyesi ve domuz eti ithal edeceği ilan edilmiştir. Çin tarafının fikri mülkiyet, finans hizmetleri ve kur konularında bazı açılımlar yapma sözü verdiği ancak bunların ABD tarafının beklentilerinin altında kaldığı ifade edilmiştir. Varılan anlaşmanın Çin'in kamu iktisadi teşebbüslerine sağladığı destek ve temel bazı alanlarda verdiği sübvansiyonlar konularına değinilmediği anlaşılmaktadır.

Ayrıca Çin tarafının bu güne kadar ABD'den yılda 50 milyar dolar tutarında soya ve domuz eti almadığı belirtilmektedir. Çin ise alımların talep ve adil fiyat temelinde yapılmasını öngörmektedir.

Varıldığı söylenen mutabakatın anlaşma metnine dönüştürülmesi çalışmaları devam etmektedir. ABD tarafının Çin ile ticari ilişkilerinin normalleşmesi için üzerinde özenle durduğu konuların ileriye bırakıldığı anlaşılmaktadır. ABD, fikri mülkiyet hırsızlığı, zorla teknoloji transferi ve tarife dışı engeller konularındaki iddiaları ile ilgili bir çözüm mekanizması kurulmasını talep etmektedir. Ayrıca düzenlemenin uygulamaları doğrulayacak (verify) bir mekanizma da içermesini istemektedir.

Bununla beraber devam eden gösteriler nedeniyle Şili APEC toplantısını ileri bir tarihe ertelediğini duyurmuştur. Bu nedenle ABD ve Çin Başkanlarının Kasım ayı ortasında biraya gelmeyi ve varılan anlaşmanın imzalamayı planladıkları toplantı ertelenmiş olmaktadır.³ Böylece tarafların iki Başkanı bir araya getirebilecekleri yeni bir yer aradıkları belirtilmektedir.

DEĞERLENDİRME

Gelinen aşama sınırlı bir yakınlaşmaya işaret etmekle beraber ilişkilerdeki tırmanmanın şimdilik durmasını sağladığı için genel bir memnuniyet yaratmıştır. Çin ve ABD ekonomilerinde sürdürülen ticaret savaşının belirli ve ciddi bir sıkıntı yarattığı görülmektedir.

Çin ikili ticarete karşılaştığı sorunları, ABD'den belirli malları daha fazla satın almak sözü vermek suretiyle gidermeyi amaçlamaktadır. Bu yaklaşım tabiatıyla ABD'nin Çin ile arasında bulunduğunu ileri sürdüğü sorunları gidermeye yetmemektedir. Bu bakımdan karşılıklı “salvo”larla ticaret savaşı sürmektedir. ABD'nin ticaret açığı verdiği ülkelere karşı uyguladığı korumacı politikalar ticaret açığını azaltmamıştır. Aşağıdaki tablodan da görüleceği üzere 2018 yılında ABD dış ticaret açığı 946 milyar dolara yükselmiştir.

² A.Fified, In China, talk of 'progress' and a 'result' but no mention of any trade deal with U.S.; The Washington Post; 14 Ekim 2019

³ <https://www.bnnbloomberg.ca/trump-xi-meeting-in-doubt-after-chile-cancels-apec-summit-1.1340111>

	Milyar \$, 2015	Milyar \$, 2016	Milyar \$, 2017	Milyar \$, 2018
ABD'nin dış ticaret dengesi	-811,6	-796,3 ↓	-859,5 ↑	-946,1 ↑
ABD'nin Çin ile olan dış ticaret dengesi	-388,0	-365,7 ↓	-396,0 ↑	-443,1 ↑

Kaynak: BM Comtrade, TEPAV hesaplamaları

Öte yandan, ABD dış ticaret açığının merkezinde Amerikan ekonomisinin yapısal sorunları bulunmaktadır. ABD'nin makroekonomik dengesizlikleri dış ticarete karşılaştığı açığı oluşturmaktadır. ABD'nin ulusal tasarruf oranında verdiği kronik açığın belirli ülkelere karşı tarife artışları yoluyla alınan ticaret önlemleri ile üstesinden gelinememektedir. Sonuçta bu ürünlerin başka piyasalardan belki de düşük tarife ancak daha yüksek bedel ödeyerek temin edilmektedir. Bunun da ABD tüketicisine ilave yük getirmesi beklenir. Tasarruf ve harcama arasındaki denge konusu ABD ekonomisinin uzun zamandan beri üzerinde durulan konuları arasındadır. ABD'nin net tasarruf oranı 2019 ikinci çeyreğinde %2,2 olmuştur. Bu oran 1970 ila 2000 yılları arasında %6,3 olarak hesaplanmaktadır.⁴

Başkan Trump gümrük tarifelerini arttırmak veya artırmak tehdidi ile Çin'i baskı altında tutmak istemektedir. Ancak tarife artışlarının uygulanmaya başladığı 2018 yılından açık %12 artarak 443 Milyar dolar seviyesine çıkmıştır. Çin'den ithal edilen ürünlerin bir kısmının (iphone gibi) başka ülkelere ikame edilerek tedarik edilmesinde zorlukla karşılaşılmaktadır. Diğer taraftan alışılmış tedarik zinciri dolayısıyla kısa vadede ABD'li firmalar Çin'den yaptıkları alımları değiştirmemişlerdir. Bu arada Başkan Trump'ın bir “tweet” mesajıyla “büyük Amerikan firmalarına bu vesile ile derhal eve dönmeleri ve ürünlerini Çin dışında, ABD'de yapmak dâhil olmak üzere yeni seçenekler bulmaları talimatını” vermesi de hatırlanacaktır. Diğer taraftan ABD'li tüketicilere tarife artışları fiyat artışı olarak yansımıştır. 2019 yılının ikinci çeyreğinde büyüme hızı %3,1'den %2'ye ineceği belirtilmektedir.

Başkan Trump'ın ticaret savaşı ile sağlamayı amaçladığı husus elbette sadece Çin ile ticaret açığını düşürmekten ibaret değildir. ABD yönetimi, Çin ile teknolojik bir yarış boyutu da bulunan bu sürecin sonunda ekonomik ve jeopolitik bakımlardan Çin'i frenlemeyi amaçlamaktadır. ABD Ticaret Temsilcisi tarife artışları yoluyla sürdürülen bu sürecin sonucunda Çin'in iş yapış sisteminde dönüşüm yapmasının amaçlandığını belirtmektedir.⁵

Çin tarafı ise tarife artışlarında titiz davranmaktadır. ABD menşeli uçak, yarı-iletken (semi-conductor) ve ilaç ürünlerinin tarifelerini değiştirmemiştir. Çin tarafı ABD'den ithal ettiği ürünler için ortalama %8 oranındaki tarifelerini ilk önce %21,8'e çıkarmış ve yılsonu itibarıyla %25,9'a çıkarmayı planlamıştır. Bu süre zarfında Çin Amerikan menşeli olmayan diğer ülke ithal mallarını %8'den %6,7'ye indirmiştir. Bu yolla ABD ürünlerinin fiyatı artarken diğer ülke mallarının fiyatlarında bir indirim gerçekleştirmiş ve diğer yandan fiyat artışlarının Çinli tüketicilere yansımalarının da önüne geçmiştir.⁶

Çin'in bugüne kadar verdiği tepki yukarıda da değinildiği üzere daha fazla ürün almak, pazarını ABD üreticilerine daha yüksek oranda açmak ve fikri mülkiyet konularında iyileştirmeler yapmak şeklinde olmuştur. Ayrıca Çin; artan gümrük tarifelerine karşı yaptığı

⁴ S.S. ROACH; No Art to the US China Trade Deal; Project Syndicate, 25 Ekim 2019

⁵ B.ARAN; “ABD ÇİN Ticaret Savaşlarında Son Gelişmeler ve Teknoloji Boyutu”; TEPAV; Eylül 2019

⁶ C.P. BOWN, “US China Trade War: The Guns of August”; Peterson Institute For International Economics; 20 Eylül 2019

misillemelerde, Başkan Trump'ın ağırlıklı olarak siyasi gücünün merkezinde bulunan tarım ürünlerinin vergilerine yönelmiştir.

Sürdürülen ticaret savaşlarında her iki tarafında sıkıntı hissettiği ve taraflardan hiçbirinin galebe çalmadığı görülmektedir. Çin'in büyüme oranı yıllık ortalama %6 civarına inmiştir. Bu arada Çin'in ihracat kaynaklı üretim modelinden uzaklaştığı görülmektedir. Çin'in ABD'ye ihracatı 2005 yılında gayrisafi yurt içi hâsılası (GSYİH) %11 iken bu oranın 2018'de %4'e inmesiyle Çin'in tüketici odaklı büyüme modeline geçtiği anlaşılmaktadır.⁷

Dikkate alınması gereken bir diğer unsur ise iki ülke arasında ticaret savaşının sürmesi halinde esasen etkinliğini kaybetmiş olan kurallı ticaret sistemi üzerindeki baskının artması beklenmektedir. Bu da doğal olarak tedarik zincirinin ve karşılaştırmalı üstünlüklere dayanan küresel iş bölümünün zedelenmesine yol açabilecektir. En büyük iki ekonominin ayrışmasının küresel bakımdan da zorluklar yaratması beklenmelidir.

⁷ W.Shan, "The Unwinnable Trade war Everyone loses in the U.S.-Chinese Clash-but Especially Americans"; Foreign Affairs; 8 Ekim 2019